

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України

24 квітня 2024 року № 578

Рішення

разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **ЖЕРОНКІН Антон Володимирович**, 1996 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2019 році Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна за спеціальністю 033 Філософія.

Виконав акредитовану освітньо-наукову програму (сертифікат №1088, дійсний до 01.07.2026).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків від 03 квітня 2025 року № 0114-1/173 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради:

КОРАБЛЬОВА Надія Степанівна, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Рецензентів:

ЗАГУРСЬКА Наталія Віталіївна, доктор філософських наук, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

ІЛЬІН Ілля Вікторович, кандидат філософських наук, доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Офіційних опонентів:

ТОЛСТОВ Іван Вікторович, кандидат філософських наук, завідувач кафедри філософії та соціології Українського державного університету залізничного транспорту;

БЕЙЛІН Михайло Валерійович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри гуманітарних наук Харківської державної академії фізичної культури,

на засіданні 03 червня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки **ЖЕРОНКІНУ Антону Володимировичу** на підставі публічного захисту дисертації «Генеалогія ксенофобії: апотропеїчна магія та символізація заздрощів і ненависті» за спеціальністю 033 Філософія.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна, Міністерства освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: **ПЕРЕПЕЛИЦЯ Олег Миколайович**, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису (наводиться аналіз дисертації щодо дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами)).

Здобувач має 6 наукових публікацій за темою дисертації, у тому числі 3 статті у фахових періодичних виданнях України та 3 тез, що відповідає вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії:

1. Жеронкін А.В. Історія заздрості: Історіографічний огляд. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». 2023. 68. С. 43-54. <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2023-68-05>.

2. Жеронкін А.В. Седативна функція матеріальної культури: про сутність апотропея.

Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2024. 70. С. 173-186. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2024-70-16>.

3. Жеронкін, А.В. “Погляд” Іншого та ксенофобія: феноменологічні розшуки сутності пристріту. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2024. 71. С. 104-114. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2024-71-10>.

У дискусії взяли участь рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Офіційний опонент **ТОЛСТОВ Іван Вікторович**: актуальність теми дисертаційного дослідження Жеронкіна Антона Володимировича дослідження зосереджене на феномені ксенофобії як складному соціокультурному, психологічному та філософському явищі, який набуває особливої актуальності в умовах сучасної глобалізованої та полікультурної дійсності. Питання ксенофобії важливе і для філософського осмислення, адже воно торкається фундаментального відношення «Я-Інший», що є центральним для філософської антропології, феноменології та етики. Цінність та новизна дослідження полягає в спробі поєднати аналіз ксенофобії з вивченням апотропеїчної магії – символічних практик захисту від зла й небезпеки. Позитивно оцінюючи дисертацію Жеронкіна Антона Володимировича, необхідно зазначити деякі зауваження та побажання, виділити окремі висновки автора, що на нашу думку, є дискусійними і потребують подальшого обґрунтування: По-перше, у тексті дисертації не зовсім чітко окреслено якісну відмінність між епохою постмодерну та епохою метамодерну. Було б доцільно докладніше розкрити принципову зміну епістемологічних, етичних та онтологічних орієнтирів, яка, за задумом автора, позначає перехід від постмодерну до метамодерну. По-друге, коли автор використовує поняття «первинна структура об’єктності», для того, що пояснити базовий механізм встановлення ментального зв’язку, то виникає питання як це поняття співвідноситься з апотропеями? Було б корисно уточнити, чи розглядається «первинна структура об’єктності» як передумова для формування символічних форм захисту (амулетів, апотропеїв тощо), чи як окрема структура психіки. По-третє, у підрозділі 2.2 зустрічаються поняття [с. 119], які вводяться без чіткого визначення або джерельної прив’язки. Це створює відчуття термінологічної спекуляції. Також у цьому розділі зустрічаються такі звороти «Любов людей до амулетів залишалась живою» [с. 120], що звучить романтизовано. Варто уникати таких метафор у серйозному академічному тексті або принаймні підкріплювати їх соціологічними чи археологічними даними. По-четверте, щодо підрозділу 4.1, то виникає низка питань: 1) У чому полягає принципова відмінність між «не-Своїм» і «Ворожим» [с. 179] у контексті раннього дитячого досвіду об’єктивації Іншого? 2) Чи можна вважати «ксенофобію ототожнення не-Свого» механізмом психічного захисту? По-п’яте, Попри глибоку розробку психоаналітичного та феноменологічного підходів до проблеми ксенофобії, у дисертації майже не враховано біологічні та нейропсихологічні аспекти. Враховуючи, що страх перед Іншим часто має афективну й інстинктивну природу, варто було б долучити відповідні дослідження у сфері нейронаук.

Офіційний опонент **БЕЙЛІН Михайло Валерійович**: Актуальність запропонованого дослідження визначається, в першу чергу, відсутністю в сучасній філософії спеціальних робіт, присвячених апотропеїчним практикам в антропологічному дискурсі. Тим часом у сучасній науковій ситуації зростає необхідність оцінити по-новому досвід антропологічних практик, пов’язаних з ксенофобією і апотропеїчною магією, щоб намітити шлях до формування такого погляду на людину, який відповідав би сучасності. Дисертаційне дослідження Антона Жеронкіна виконано у контексті аналізу феномену радикалізації антропологічних ідей ксенофобії. Текст дисертації допомагає відповісти на низку запитань, які стосуються сприйняття і взаємовідносин людей, розкрити культурно-антропологічну природу ксенофобії, висвітлити вплив негативних емоцій на буття людини. В процесі знайомства з роботою відкривається її чітка архітектоніка і стає зрозуміло, що дисертант на основі низки методологічних студій і евристично плідних концепцій пояснює явища апотропеїчної магії. Цікавим у науковому відношенні є визначення “спекулятивно-функціонального” дискурсу метамодерну як намагання повернутися від функції до самих речей, що є окремим проявом спроби трансгресії до Нової ширості як заклику пережити разом справжнє, внутрішнє, спроба діалогу та емпатії. Дисертант запропонував концептуалізувати сутнісну відокремленість “профілактичного дискурсу” від “медичного” та продемонстрував, що з первісних часів ксенофобія і апотропеїчна магія слугували саме першому дискурсу, потім перейшли до другого, і лише модерн відніс ці

практики до категорії “дискурсу езотеричного”. Досить аргументовано дослідник визначає ключові хронологічні етапи існування та трансформацій практик апотропеїчної магії: кочовий-доосьовий, осілий-доосьовий, етап осьової інституціоналізації, етап (пост)осьового синкретизму, час езотеричних систем та етап модерної десакралізації. Авторські висновки дисертанта є достатньо аргументованими й заслуговують на їхнє використання у контексті подальших теоретичних досліджень у галузі філософії людини, соціальної та культурної антропології. Є і дискусійні моменти в дисертаційному дослідженні. У третьому розділі, де автором розглянуто феномен «злого ока», не зовсім зрозумілий механізм впливу і енергетичних можливостей людини у стані негативних емоцій. Однак автор залишає поза увагою можливість існування відмінностей, властивих представникам різних культурних середовищ.

Рецензент **ЗАГУРСЬКА Наталія Віталіївна**: актуальність теми, яку підіймає Жеронкін Антон Володимирович, є безсумнівною в умовах сучасних глобальних трансформацій, що охоплюють як політичну, так і культурну сфери. Залишається також як ніколи актуальною й тема Іншого в безлічі її аспектів. Серед цього різноманіття автор спирається в першу чергу на тріаду Бернхарда Вальденфельса Інший/Чужий/Ворожий. Це, з одного боку, дозволяє висвітлити моменти, придатні для філософського осмислення повномасштабної війни. З іншого боку, концепція Вальденфельса може бути охарактеризована як помірна й така, що може сприяти встановленню справедливого миру. Концепція, висунута автором, може стати в нагоді також для осмислення надмірності сучасного спілкування, інформаційного шуму, перенасиченого іншістю, яка саме через надмірність може сприйматися як чужинна, або навіть ворожа. Окрім вказаних переваг роботи, слід звернути увагу й на деякі її недоліки. Хоча автор дисертаційного дослідження зазначає, що «робота може бути цікава та корисна філософам, які досліджують об'єктно-орієнтовану онтологію» (с. 7) і в тексті дослідження нерідко користується її наробками, робота практично не містить відповідних посилань. Праці провідних авторів напряму присутні в списку літератури, але використовуються тільки в поверхневому перерахуванні при описі розробленості теми. Тоді як вже було зазначено, те, що автор в багатьом виходить саме з об'єкт-орієнтованої онтології й продовжує її наробки становить сильну сторону роботи. Те ж саме можна сказати й про заявлені метамодерні засади дослідження. Текст дисертаційного дослідження не містить посилань на праці провідних метамодерністів й через це апеляція до метамодерну не виглядає достатньо обґрунтованою не кажучи вже про те, що залучення метамодерну до дослідження не здається доречним взагалі. Можливо, такого враження не виникло, якщо б автор більш детально обґрунтував таке залучення. Як вже було зазначено, перевагою роботи є тлумачення ксенофобного апотропеїзму на підставах філософії психоаналізу. Але ж автором використовуються наробки тільки певного тренду психоаналізу, пов'язаного з дослідженнями Мелані Кляйн, Вільфреда Біона та ін. Тоді як роботу значно збагатило б звернення до лаканіанської традиції розуміння Іншого, зокрема праць Славоя Жижека, який застосовує її при дослідженні найбільш гострих проблем сучасності. Це також позбавило б роботу від деяких прикрих дрібних неточностей. Наприклад, ототожнення відігравання та acting out. Розуміння того, що acting out на відміну від відігравання це те, що не виводить і сцени та не змінює позицію суб'єкта могло б позначити напрямок від використання апотропеїв до реального вирішення проблем, пов'язаних з ксенофобіями. Втім, зазначені зауваження є скоріше напрямками до подальших досліджень, не знижують високу цінність дисертаційної роботи і не впливають на якість дисертаційної роботи та високий ступінь обґрунтованість висновків.

Рецензент **ІЛЬІН Ілля Вікторович**: У своїй дисертації Жеронкін досліджує складні механізми ксенофобії, зокрема через призму апотропеїчної магії — символічних практик, спрямованих на відвернення ворожості та захист від заздрощів і ненависті. В цьому контексті дисертант входить в сучасну традицію філософування, яка позначена концепцією політичних емоцій, яку розвивала Марта Нуссбаум. Вона наголошує, що такі емоції, як страх, відроза, заздрість і ненависть, не лише визначають суспільний клімат, але й можуть бути інструментом політичної мобілізації або роз'єднання. Нуссбаум підкреслює, що політична культура не може будуватися лише на раціональності — емоції є ключовими для створення почуття солідарності та колективної відповідальності. Жеронкін, працюючи в дотичному напрямку, досліджує, як апотропеїчні символи та магичні практики впливають на суспільне сприйняття «чужого» та формують політичні емоції (ксенофобні емоції), але при цьому такі

символи та практики пояснюються не в контексті політичної філософії, а в рамках філософії Іншого, Чужого, Ворожого, культурологічних та психоаналітичних досліджень. Відзначаючи високий теоретико-методологічний рівень дисертаційної роботи, наданої для рецензування, її практичну значимість та науково обґрунтовану новизну, маємо звернути увагу на деякі дискусійні моменти, які могли б доповнити дисертаційне дослідження або розставити певні акценти. Дисертаційна робота загалом не наводить жодного визначення ксенофобії з наукової літератури, що дозволяє автору універсалізувати це явище, яке тим не менш пов'язується з певним негативним ставленням до Іншого (або «страхом перед Чужим» (с. 2)), а також пояснюється через культурологічний аргумент про поширеність апотропеїв із «доісторичних» часів і психоаналітичний аргумент щодо дитячих страхів («Дослідження апотропеїчної магії також демонструє, що страх перед Чужим є природною рисою людини, яка для когось є більш характерною, для когось – менш» (с. 193)). Автор дисертації, фактично, демонструє, що будь-який об'єкт може розглядатися як «апотропеїчний» (музичний твір, стіна, прикраса, слова тощо), а будь-яка незгода з «Іншим» — як відгомін дитячих параноїдно-шизоїдних імпульсів. Через це складається враження, ніби вся матеріальна культура має виключно захисну функцію перед «Ворожим» або «Чужим», а всі люди, які будь-коли зазнавали фрустрацій у дитинстві, мимоволі опиняються в категорії «ксенофобів». У результаті втрачається специфіка: не видно, чим відрізняються ксенофобські установки сучасної антиемігрантської політики від, наприклад, традиційних уявлень про «зле око». Автор говорить про ксенофобію в контексті філософії, але при цьому звертається переважно до феноменології Іншого та феноменології Чужого. Дисертант активно використовує філософські концепти, пов'язані з Іншим і Чужим (наприклад, у працях Левінаса, Вальденфельса та Шмітта), але при цьому оминає безпосередній філософський аналіз самої ксенофобії як концепту, не наводиться жодного фрагменту де б цей термін використовувався у цих філософів. Виходить так, що філософський контекст ксенофобії опосередковується через проблематику Іншого та Чужого, що призводить до розмиття меж між цими явищами.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує ЖЕРОНКІНУ Антону Володимировичу ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

Н. Корабльова
(підпис)

Надія КОРАБЛЬОВА

